

Ólomplombák a középkori Gerendás falu területéről

TDK dolgozat

Tartalom

1.Bevezetés	3
2. Gerendás falu középkori előzményei	3
2.1. <i>Honfoglaláskor</i>	3
2.2. <i>Árpád-kor:</i>	4
2.3. <i>Késő középkor, Kora újkor</i>	4
2.4. <i>A térség gazdasági háttere</i>	5
3. Az ólomplombák kutatástörténete	5
4. A plombázás gyakorlatának megjelenése, elterjedése	8
5. A gerendási plombák bemutatása	9
5.1. <i>Angol jellegű plombák (Kat. 01.-04.)</i>	9
5.2. <i>Löwenbergi plombák (Kat. 05-06.)</i>	11
5.3. <i>Görlitz (Kat. 07.)</i>	12
5.4. <i>Nürnberg (Kat. 08.)</i>	12
5.5. <i>Ulm (Kat. 09.)</i>	13
5.6. <i>Ismeretlen típusú plombák (Kat. 10-16.)</i>	14
5.6.1. <i>Kat. 10.</i>	14
5.6.2. <i>Kat. 11.</i>	14
5.6.3. <i>Kat. 12.</i>	15
5.6.4. <i>Kat. 13.</i>	15
5.6.5. <i>Kat. 14.</i>	15
5.6.6. <i>Kat. 15.</i>	15
5.6.7. <i>Kat.16.</i>	16
6. A magyar külkereskedelem írásos forrásai a 16. században	16
6.1. <i>A magyar harmincadnaplók adatai</i>	16
6.2. <i>A török vámnaplók adatai</i>	17
6.2.1. <i>Az 1553-as tolnai török vámnapló</i>	18
6.2.2. <i>Az 1558-1561 közötti váci vámnaplók</i>	18
7. Összegzés	19
8. Felhasznált irodalom	20
9. Képek	23

1.Bevezetés

Gerendás 1. lelőhely (*I. kép*) a mai Gerendás falu határában található, amelynek egy része átnyúlik a telekgerendási határ területére, s azt Telekgerendás 14. lelőhelyként dokumentálták. A lelőhely területének egyik fele az orosházi Nagy Gyula Területi Múzeum, másik fele a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum gyűjtőkörébe tartozik. Az orosházi múzeum a 2010-es évek közepétől számos alkalommal végeztek fémkeresősök segítségével terepbejárásokat, amelyek során több ezer fémlelet került be a múzeumi gyűjteménybe. A fémkeresők által bejárt terület teljesen egybe esik a középkori Gerendás falu azon területével, amely az orosházi múzeum gyűjtőkörébe tartozik. Innen legnagyobb mennyiségben késő középkori gyűrűk, karikaékszerek, ólomplombák és pénzérmék kerültek elő. A nagyszámban előkerült pénzek alapján kirajzolódik a település időrendje is.

Az első érmék I. Zsigmond magyar király (1387-1437) idejére, a legkésőbbi érme a 16. század végére keltezhető. A magyar érmék mellett jelen vannak lengyel és brandenburgi eredetű pénzek, amelyek a 16. század közepére-második felére datálhatók.

Jelen dolgozatban a 2020. január és 2021. május hónap közötti időszakban előkerült 16 ólomplombát fogom bemutatni, emellett az anyagban található ismeretlen plombatípusok meghatározását kísérem meg. A plombákra vonatkozó megállapítások a teljes orosházi plombaanyag feldolgozása után változhatnak. A meghatározás mellett a textilkereskedelem 16. századi írásos forrásait összegzem, és értelmezem a plombákat a források adatai alapján.

2. Gerendás falu középkori előzményei

2.1.Honfoglaláskor

Gerendás környéke már a honfoglalás korban is lakott volt. 1963-ban a helyi homokbányából előkerült egy férfi lovassír, amelyben a csontokon kívül kengyelt, íjcsontokat, juhcsontot és zablát találtak. Az előkerülés után egy évvel Dienes István végzett a területen ásatást, de csak egy feldúlt lovas sírt sikerült hitelesítenie a bányagödörben összegyűjtött csontok alapján¹.

1969-ben ugyancsak a falu melletti homokbányában egy 10. századi trepanált koponyát találtak. 1970-ben Bakay Kornél vezetésével megindultak a kutatások a területen. Az ásatás során 6 sírt találtak, egyik közülük lovastemetkezés volt, azonban más leleteket nem említettek mellőlük².

¹ DIENES 1965. 157-158.

² JUHÁSZ - TORDA-MOLNÁR 1971. 167-181.

2.2. Árpád-kor:

Az Árpád-kori írásos forrásokban nem említik meg Gerendás falut, de a helyi kutatások és az előkerült leletanyag alapján látható, hogy a területet a 11-13. században is lakták.

Az 1870-es években az Országos Régészeti és Embertani Társulat költségén régészeti kutatások zajlottak a falu területén, amelyről Zsilinszky Mihály írt jelentést. A munkálatok folyamán 30 csontvázat találtak, mellőlük bronz karikagyűrűk, karperecek, és a 11. század első felére keltezhető pénzérmék kerültek elő³.

1932-ben Banner Benedek vezetésével megpróbálták a falu középkori templomát feltárni, de csak a templom körüli temető sírjait találták meg. Banner 92 sírt bontott ki, közöttük Árpád-korra és késő középkorra keltezhető sírleletek egyaránt előfordulnak⁴. Az 1950-es évek elején homokbányászás közben a munkások embercsontokat találtak, valószínűleg egy *ossarium*ba ástak bele⁵. A középkori falu templomát végül az 1990-es években sikeresen azonosították a Telekgerendás 14. számú lelőhelyen végzett terepbejáráskor, a szántás miatt felszínre került téglamaradványok és emberi csontok alapján⁶.

Fontos még megemlíteni Dienes István 1964-es terepbejárását, amikor egy kisebb magaslatról Árpád-kori falu maradványait azonosította be⁷.

1996-ban a Nagy Gyula Területi Múzeumba került a Pados Pál csorvási lakos által megtalált nagyszámú leletegyüttes. A gyűjteményt Szatmári Imre lelőhelyenként csoportosította, rövid összegzést írt hozzájuk, és a lelőhelyeket térképre is vetítette. Rengeteg Árpád-kori edénytöredék, bográcsöredék, késő középkori kályhacsempe maradványok, egy fenőkö és egy S végű karika került be a múzeumba. Szatmári úgy gondolta, hogy Gerendás 1. számú lelőhelye és Telekgerendás 14. számú lelőhelye közösen adják ki a falu területét, tehát a telekgerendási részen előkerült középkori leletek a középkori faluhoz tartoznak⁸.

2.3. Késő középkor, Kora újkor

Gerendás falut a 15. századi források már említik, először 1458-ban, amikor I. Mátyás király (1458-1490) a falut az Ábrahámfi családnak adományozta⁹.

A 16. század második felében a terület török fennhatóság alá került, a gyulai szandzsák 1567-es és 1579-es vámösszeírásában több információt is feljegyeztek a faluról: a családok számát,

³ ZSILINSZKY 1879. 158-159.

⁴ BANNER 1933. 69-70.

⁵ SZATMÁRI 2005. 115.

⁶ JANKOVICH 1991. 179-180.

⁷ KOVALOVSKI 1965. 178-179.

⁸ NGYTM RA 2022/2022

⁹ CSÁNKY 1890. 651.

a családfőket név szerint említve, emellett a fizetett adókat és a területről származó jövedelmeket is feltüntették¹⁰.

2.4. A térség gazdasági háttere

A délkelet-magyarországi régió a 16. században az ország egyik textilgyártó központja volt. A középkor végére az Orosháza-Békéscsaba-Gyula térségben egy helyi és környékbeli igényeket kielégítő, főleg szűrposztóra szakosodott textilipar jött létre. A környék gazdasági potenciáljának növeléséhez hozzájárultak a kallómalmok, amelyeket az 1520-as években említettek először Gyula, Vári, Alabián és Békés helyek kapcsán. A török hódítás után a fejlődés tovább folytatódott, ennek talán a legfontosabb bizonyítéka, hogy Gyula 1566-os ostroma és az erdélyi csapatok 1573-as fosztogatásai ellenére a helyi lakosságszám fokozatosan növekedett egészen a század végéig.¹¹

A helyi kallómalmok legtöbbje a hódítás után először a gyulai szandzsákbég birtokába, majd az 1570-es évek második felére már a budai beglerbég kezébe került. Azokat a malmokat, amelyek nem tartoztak a budai bég uralma alá, szpáhik és kisebb tisztviselők vették birtokba¹². Mindez azt bizonyítja, hogy ez a terület jelentős nyereséget hozhatott a birtokosa számára. A textilipar fejlődéséhez hozzájárult a juhállomány növekedése a területen¹³. A nagyobb juhállomány nagymértékben függetleníthette a vidéket a külső nyersanyag-behozattól, és lehetővé vált a nagymértékű késztermék-kivitel is¹⁴.

A térség virágkorának a 15 éves háború (1591-1606) vetett véget, amikor 1596-ban a török-tatár csapatok itt teleltek át, a vidéket teljesen felélték és feldúlták, emiatt a békési települések harmada végleg elnéptelenedett¹⁵.

3. Az ólomplombák kutatástörténete

Magyarország területén az első plombaleletek 1902-ben kerültek be a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményébe. Ezeket 1901-ben Juhász László publikációban közölte, helyesen értelmezve a tárgyak funkcióját. Ő úgy gondolta, hogy a plombákat csak pápai vagy a templarius szállítmányoknál használták¹⁶. A másik tárgycsoportot Toch Manó ékszerésztől vásárolta meg a Nemzeti Múzeum, aki a tárgyakat középkori ólomplombákként határozta meg.

¹⁰ KÁLDY-NAGY 1982. 193-196.

¹¹ PACH 2003. 94-115.

¹² PACH 2003. 100-102.

¹³ PACH 2003. 104-105.

¹⁴ MORDOVIN 2018. 243-244.

¹⁵ BLAZOVICH 1985. 90.

¹⁶ JUHÁSZ 1901. 174-175.

Hét darab tárgy került be Toch révén a múzeumi gyűjteménybe, ebből 5 biztosan plomba, lelőhelyük ismeretlen¹⁷.

Dokumentálható körülmények között először a második világháború után, Méri István nagykanizsai és móríci ásatásai során két plombát találtak. Az egyikén Méri angol címet figyelt meg, a másik darab kapcsán egy szegecset és lefaragott előlapot említett meg. Méri a tárgyak kapcsán gazdaságtörténeti vagy hadtörténeti jelentőséget említett meg, de a tárgyak funkcióját nem ismertette¹⁸.

A második világháború után a budai várhegyen számos régészeti feltárás történt, amelyeket Gerevich László vezetett. Az itt talált három ólomplombát 1956-ban Huszár Lajos az éremleletekkel együtt ismertette. A plombákat a tanulmányban csomagzáró bárcának nevezte, és véleménye szerint a bárcákat külföldi küldeményekre teheték¹⁹. 1961-ben Huszár az addig ismert összes „angol jellegű” plombát összegyűjtötte az ország területéről, ekkor már textilárak jelzéseiként írta le őket, és egyes silányabb kivitelű darabokról úgy gondolta, hogy hamisítványok lehettek²⁰. 1972-ben ismertette a diósgyőri várból előkerült nürnbergi plombát, de ezután már nem foglalkozott többet a témával²¹.

1974-ben Endrei Walter az angol karasiáról és annak magyarországi jelenlétéről írt tanulmányában helyesen mutatta be a plombák használatát, jelentését. Munkájában Huszár Lajos 1961-es tanulmányát számos ponton vitatta, például a rózsábrázolások Tudor-rózsaként történő azonosítását és a plombák használati funkcióját²². Az 1970-80-as években Endrei a plombakutatást jelentős forrásfeltáró munkával egészítette ki, emellett csatlakozott Geoff Egan angol régész kutatásaihoz is, 1982-ben egy Egannel közös tanulmányban kitértek a plombázás szokásának eredetére, funkciójára és európai elterjedésének kérdésére²³. 1989-ben kiadta *Patyolat és Posztó* című népszerűsítő könyvét, amelyben kiemelt figyelmet szentelt a plombáknak²⁴. Endrei Walter kutatásaival párhuzamosan néhány esetben mások is közöltek plombákat, de ezek többnyire elemzés és értékelés nélküli ismertetések²⁵.

¹⁷ MORDOVIN 2018. 25.

¹⁸ MÉRI 1954. 149.

¹⁹ HUSZÁR 1956. 205-211.

²⁰ HUSZÁR 1961. 187-194.

²¹ HUSZÁR 1972. 43-47.

²² ENDREI 1974. 799-800.

²³ ENDREI-EGAN 1982.

²⁴ ENDREI 1989.

²⁵ MORDOVIN 2018. 28.

A leletközlések mellett a középkori magyar textilkereskedelem írásos forrásait is elkezdtek feldolgozni. Az első feldolgozott forrás a Budai Jogkönyv volt, amelyben számos textilgyártó központot jegyeztek le. A jogkönyvet 1959-ben Mollay Károly gondozásában adták ki újra²⁶. Ezzel indultak meg a források értelmező feldolgozásai, amelynek egyik legfontosabb alakja Székely György volt, aki először 1968-ban az angol és a németalföldi posztóimportot foglalta össze munkájában²⁷, majd 1975-ben a német és a nyugati szláv területekről érkező textilimportot vizsgálta²⁸. Ugyanekkor kezdte el tevékenységét Pach Zsigmond Pál is, aki a nyugatról érkező textilekről szóló írásos forrásokat vizsgálta²⁹.

Az 1990-es években megtorpant a magyarországi plombakutatás, csak néhány tárgyközlés történt az évtizedben. Fontos megemlíteni Ján Hunka szlovák régészt, aki 1999-ben a Szlovákiában talált plombákat felgyűjtötte és áttekintette, amihez bőséges szakirodalmi gyűjtést is végzett³⁰. Az 1990-es évek második felében Pach Zsigmond Pál több tanulmányban vizsgálta a magyarországi textilipart és kereskedelmet. Munkáiban kitért a debreceni posztószövő céh kiváltságlevele kapcsán a magyar minőségellenőrzésre³¹, illetve tájegységek (Kassa³², Békéscsaba-Gyula³³) középkori és kora újkori posztógyártását dolgozta fel. Fontos megemlíteni még Szende Katalint, aki három szabad királyi város végrendeleteit dolgozta fel³⁴, és Teke Zsuzsa³⁵ tanulmányát egy firenzei kereskedőről. Ezek a munkák segítséget nyújtanak a Magyarország területére érkező ólomplombák származási helyének meghatározásában³⁶.

Az ezredforduló után a plombakutatás újra lendületet vett a rengeteg ásatás és publikáció miatt. Vándor László és Kovács Gyöngyi 2002-ben közzétették a bajcsai feltárás anyagát, amelyben öt plomba került elő (egy nürnbergi, négy angol jellegű). A plombák azonosításához Huszár Lajos munkáit használták fel, de az azóta előkerült, hasonló leletekre nem hivatkoztak³⁷.

A 2010-es években a plombakutatás még nagyobb lendületet vett, ugyanis 2013-ban Mordovin Maxim megkezdte a Pápa-Fő téri ásatások során előkerült plombák közlését.

²⁶ MOLLAY 1959.

²⁷ SZÉKELY 1968.

²⁸ SZÉKELY 1975.

²⁹ PACH 1971.

³⁰ HUNKA 1999.

³¹ PACH 1995.

³² PACH 2000.

³³ PACH 1998.

³⁴ SZENDE 2004.

³⁵ TEKE 2007.

³⁶ MORDOVIN 2018. 30.

³⁷ VÁNDOR 2002.

Mordovin az első tanulmányban huszonhárom plombát közölt, nyolc szórványlelettel együtt³⁸. A pápai kutatások miatt a kutatás intenzíven haladt, elkészült a leletanyagból szervezett kiállítás és annak leletkatalógusa³⁹, majd ez alapján Mordovin megkezdte a sziléziai posztóplombák feldolgozását⁴⁰, emellett az angol jellegű tárgyak által kirajzolódó történeti háttérrel⁴¹ is foglalkozott önálló munkában.

4. A plombázás gyakorlatának megjelenése, elterjedése

A minőségsszabályozás gyakorlata először a 13. században, a Németalfölddel határos német területeken dokumentálható. A 13. század végén a szabályozások egyes helyeken összetettebbé váltak, de a források nem szolgáltatnak részletes adatokat a különféle pecsétokről és jelölésekről. Ezzel kapcsolatban véli azt a nyugati kutatás, hogy az első plombák még viaszból készülhettek, és a szabályok bonyolultabbá válásával jelentek meg az ólomplombák⁴².

A 14. században rengeteg írásos forrás született a szabályozásról és a termékek megjelöléséről, de gyakran nagyon bizonytalan, hogy a termékek megjelölése hogyan történt⁴³. 1348-ban Angliában elrendelték, hogy a megvizsgált termékeket a királyi hivatalnokoknak (alnager) kellett megjelölni, majd 1350-től az angol szabályozás már pecsétnek (seal) nevezi a jelzést, 1353-tól kötelezővé tették a plombákon a méretjelzés és a központi illetékszedő jelének feltüntetését. A 14. század utolsó két évtizedében az angol szabályozás kitért a takácsok és a kallózók jelzéseire is, ezek festett vagy varrott azonosítók lehettek, amiket a plombák mellé helyeztek fel a végre⁴⁴. A 14. század végén keletkezett az első írásos adat, amely kimondja, hogy az ólompecsétet lenárura is használták⁴⁵.

A 14. század végétől kezdve az ólomplombák alkalmazása széles körben elterjedt egész Nyugat-Európában. Fontos újítást jelentett, hogy a hibásnak minősített végeket nem semmisítették meg, a megfelelő jelöléssel tovább lehetett értékesíteni. A 15. század végétől kezdve egyre több városi szabályozás/kiváltságlevél említette meg a plombahasználatot. Az ekkoriban született városi kiváltságlevelekből az látszik, hogy a gyakorlat kezdeti időszakában

³⁸ MORDOVIN 2013. 275-280.

³⁹ MORDOVIN 2016A.

⁴⁰ MORDOVIN 2016B.

⁴¹ MORDOVIN 2016C.

⁴² MORDOVIN 2018. 38.

⁴³ MORDOVIN 2018. 39.

⁴⁴ EGAN 1987. 17-18.

⁴⁵ MORDOVIN 2018. 40.

csak a minőségi termékeket láttak el plombákkal, a középkor végére már minden termékre helyeztek egyet⁴⁶.

A 16. században a szabályozások még részletesebbé váltak, részletekbe menően rendelkeztek a plombák típusairól és használatáról. 1551-52-ben Angliában a regionális szabályozás kötelezővé tette olyan szövETFÉLÉK vizsgálatát és pecsétekkel ellátását, amelyeket eddig pecsételés nélkül is el lehetett adni, emellett a plombák képeit is egységesítették, majd 1566-tól kezdve a plombák külalakját is szigorúan meghatározták⁴⁷.

A 17. században a plombázás gyakorlata hanyatlásnak indult a túlszabályozások, a visszaélések, a korrupció, illetve amiatt, hogy a vevők a sok plombával ellátott termék között nem tudtak kiigazodni⁴⁸. Magyarországon a 17. század második felétől megjelenő plombatípusok hazai eredetűek⁴⁹.

5. A gerendási plombák bemutatása

5.1. Angol jellegű plombák (Kat. 01.-04.)

Az angol posztót a magyar írásos források a 15 század első felében említették meg először, a Budai Jogkönyvben von Lundischen tétel alatt⁵⁰. Az 1436-37-es Siebenlinder-listában Englisch és Lündisch néven szerepeltek az angol áruk. Emellett a 15. századi városi számadásokban is felbukkant az angol posztó⁵¹.

Az angliai posztóimport a 16. században erős fellendülésnek indult. A termékválaszték kiszélesedett, olcsó karasiát és drága fájlondist is lehetett vásárolni. Angliából a 15. század végétől a posztót többnyire nyersen exportálták, a gyártási folyamatot már a németalföldi és német városokban (pl. Nürnberg) fejezték be, ennek kapcsán az angol források úgy nyilatkoztak, hogy hazai posztógyártás előkészítési folyamata elmaradt a flamand és itáliai területek magas színvonalától. Egy 16. századi nürnbergi szabályozás alapján feltételezhető, hogy az angol eredetű, de máshol kikészített posztóra a legutóbbi feldolgozási hely plombája került fel. A magyar forrásokban számos helyen említik a különböző minőségű angol posztókat, például a Nádasdi család levelezéseiben és a bártfai számadásokban, de említették Sárospatak és Kassa kapcsán is⁵².

⁴⁶ IDÉZI: MORDOVIN 2018. 43.

⁴⁷ EGAN 1992. 33.

⁴⁸ ENDREI-EGAN 1982. 54.

⁴⁹ MORDOVIN 2018. 44.

⁵⁰ BUDAI JOGKÖNYV II. 424§.

⁵¹ SZÉKELY 1968. 27.

⁵² SZÉKELY 1968. 28.

Az angol posztó magyarországi jelenléte a 15 éves háború idején csökkent, ekkoriban az importált angol textiláru minősége egyre silányabb volt, amelyre rendszeresen panaszkodtak a vásárlók. Emellett a 16. század második felétől elkezdtek Sziléziában is készíteni angol jellegű posztót, sőt 1608-ban a források magyarországi karasiát is említettek. A minőség csökkenésében nagy szerepet játszhatott az angol termékek hamisítása⁵³, amelynek egyik központja éppen az Orosháza-Békés-Gyula vidék lehetett. A magyar források az angol textileket 1640 után már nem említették⁵⁴.

Orosháza környékén nagy számban került elő Tudor-rózsás plomba. A címerek és a megmaradt kétoldalas plombák alapján I. Erzsébet uralkodásának (1559-1603) időszakára keltezhetők⁵⁵. A plombák többségén GVILLELMVS ALMANDETE körirat olvasható, a típusnak vannak elírt vagy hibás feliratú változatai is. A Tudor-rózsás plombák töredéke rendelkezik szegeccsel, a többség sima vagy átfúrt felületű volt, tehát bálazáró funkciójuk volt. Ilyen típusú plomba nem ismert az Angol Királyság területéről, amely megerősíti Huszár Lajos elméletét, miszerint a típus nem angliai eredetű⁵⁶. Emellett a helyesírási hibák és egyes darabok gyenge címerkidolgozása Mordovin Maxim szerint felveti a darabok hamisítvány voltát. Az angol jellegű plombák több mint háromnegyede a középkori Magyar Királyság területéről került elő, a többi lelet szétszóródik Európa területén. A Magyar Királyság határain kívül előkerült darabok évszamosak, míg Magyarországról egyelőre nem ismertek ilyen darabok. Az eddigi adatok alapján úgy tűnik, hogy az 1570-90-es évek közötti két évtizedben a budai beglerbég tudtával, akár finanszírozásában a Kőrös-Tisza-Maros vidéki textilgyártók elkezdtek angol jellegű posztókat gyártani, amelyre ezeket a plombákat helyezték. A termékkel a végvári zsoldosokat fizették ki, de az elszámolásban drágább angol posztóként tüntették fel őket⁵⁷. Az orosházi plomabahamisítások alapja egy évszám nélküli vagy egy 1570-es keltezésű darab lehetett, amelyet egészen a vidék 1596-os pusztulásáig használtak⁵⁸.

Gerendás 1. lelőhelyről 4 angol jellegű plomba került elő, ezek közül 1 ép, a másik három darab töredékes állapotban. Közös bennük a Tudor-rózsza motívum. 3 plombán megfigyelhető a GVILLELMVS ALMANDETE felirat, de feltehetőleg a negyedik darabon is ez a körirat szerepelt. Előlapját egyiknek sem találták meg. A történeti adatok és párhuzamok alapján a 16. század utolsó harmadára datálhatjuk a plombákat.

⁵³ ENDREI 1974. 791-792.

⁵⁴ ENDREI 1974. 803.

⁵⁵ MORDOVIN 2018. 249.

⁵⁶ HUSZÁR 1961. 188.

⁵⁷ MORDOVIN 2016C. 109-113.

⁵⁸ MORDOVIN 2018. 241.

5.2. Löwenbergi plombák (Kat. 05-06.)

Löwenberg városának posztóipara a középkor végén indult fejlődésnek, virágkorát a 16. században élte⁵⁹. A lengyel területekről több írásos forrás is származik a várossal kapcsolatban, ilyen például egy 1541-42-es adat, amikor a sieradzi hivatalnokokat löwenbergi posztóval fizették ki⁶⁰. 1554-ben több posztógyártó várossal együtt kapott kiváltságokat a város⁶¹. Termékeiket a boroszlói piacon is árulták, ahonnan áruikat távolabbi területekre is exportáltak, valamint a késztermékek mellett gyapjúkivitellük is jelentős volt⁶². Löwenberg a harmincéves háború (1618-1648) idején indult hanyatlásnak, ami a plombák keltezésének felső határát adja meg⁶³.

A magyarországi írott források feldolgozásának kezdetén a város nevének beazonosítása problémákba ütközött, ugyanis a nürnbergi és a löwenbergi termékek írásmódja hasonló formában jelenik meg a forrásokban: löremberger vagy leemberger⁶⁴. 1539-ben I. Ferdinánd (1526-1564) rendeletében megemlíti a leembergi posztót, amely a sziléziai áruk között a legolcsóbbak közé tartozott⁶⁵. A török vámnaplókban is felbukkannak a lörembergi szövetek, amelyeket olcsóbb vámértékük alapján lehetett löwenbergi áruként azonosítani⁶⁶. A forrásbeli elnevezésükről összességében elmondható, hogy amennyiben egy olcsóbb textilt említenek meg ezeken az elnevezéseken, az valószínűleg Löwenberg termékeire vonatkozik⁶⁷. 1602-ből származik az utolsó forrás, amely Almássy István kassai kereskedő lőcsei bevásárlása kapcsán említi meg a löwenbergi termékeket⁶⁸.

Bár a legtöbb plombán szerepel a város szimbólumaként értelmezhető oroszlán, mellette egy sassal, a deformált, töredékes leletek azonosításában nem nyújt sok segítséget, így majdnem az összes darabot a rajtuk lévő feliratok alapján lehetett azonosítani. A felirat a rekonstruálható esetekben LEWENBERGK-ként olvasható, amit kétféleképpen tüntettek fel a plombákon: LE/WEN/BER/GK és LEWEN/BERGK. A plombák azonos méretűek és anyagúak, a felirat antiqua típusa is megegyezik. A kutatás a Kunágotán előkerült darab alapján azt feltételezi, hogy a kétsoros feliratos plombán lehetett évszám, de ebből nem lehet biztosan kronológiai

⁵⁹ MORDOVIN 2018. 194.

⁶⁰ MACZAK 1952. 253.

⁶¹ MORDOVIN 2018. 194.

⁶² MACZAK 1955. 42. 219. 238. 266.

⁶³ IDÉZI: MORDOVIN 2018. 194.

⁶⁴ MORDOVIN 2018. 194.

⁶⁵ TEKE 1989. 84.

⁶⁶ PACH 1997. 6-7.

⁶⁷ KÁLDY-NAGY 1965. 31.

⁶⁸ KERÉKES 1902. 211.

vagy minőségbeli eltérésre következtetni, mert nem tudjuk, hogy az összes kétsoros plomba évszámos volt-e⁶⁹.

Gerendás területéről 2 löwenbergi plomba került elő, mindkettőn kétsoros felirat figyelhető meg, azonban évszám nem látható rajtuk. Mindkét darab egyszegecses, a szegecsek formája hengeres. Egyoldalások, egyiknek sem találták meg a hátoldalát. A plombák keltezésének felső határa 1596, a párhuzamok alapján a 16. század utolsó harmadára datálhatók. Párhuzama a Kunágótán előkerült darab, illetve néhány szórványlelet.

5.3. Görlitz (Kat. 07.)

Görlitz város áruit a magyar források 1438-ban említették meg először a felvidéki városok és a pozsonyi harmincadvám kapcsán⁷⁰. A 16. század legelején kereskedőtársaság közvetítette a görlitzi textilárut a nagyvárad és debreceni piacokra⁷¹. A század második felében több felvidéki városban, például Kassán, Bátfán és Eperjesen a sziléziai posztóimport nagyrészt a görlitzi termékek tették ki⁷². Magyarországi jelenlétének felső határaként jelen ismereteink szerint a 15 éves háborút tekintjük, de valószínű, hogy olcsó görlitzi textileket a 17. században is szállították a magyar piacokra⁷³.

Gerendás falu területéről egy darab került elő. A plomba egyoldalú, rajta *forder* vagy *gorlic* felirat olvasható. A *forder* szó Mordovin Maxim szerint a termék jellegére, az alsó sorban lévő *gorlic* szó a város nevére vonatkozhat. Mordovin szerint elképzelhető, hogy a *forder* kifejezés Görlitz olyan városrészére vonatkozik, ahol készítettek posztótermékeket, erre a feltételezésre azonban nincs írásos bizonyíték⁷⁴. A gerendási darabot a 16. század második felére keltezhetjük.

5.4. Nürnberg (Kat. 08.)

Nürnberg posztótermékeinek legkorábbi említése az 1457-58-as pozsonyi vámnaplóban található, a közepes vámértékű termékek között⁷⁵. A pozsonyi vámnaplón kívül említik még Nürnberg termékeit Sopron 1460-63-as városi árszabásában⁷⁶, a 1483-as soproni vámnaplóban⁷⁷

⁶⁹ MORDOVIN 2018. 195.

⁷⁰ SZÉKELY 1975. 789-790.

⁷¹ PACH 1971. 30-31.

⁷² IDÉZI: MORDOVIN 2018. 186.

⁷³ MORDOVIN 2018. 189.

⁷⁴ MORDOVIN 2018. 187.

⁷⁵ SZÉKELY 1975. 779.

⁷⁶ SOPRON TÖRTÉNETE II/6. 212.

⁷⁷ SOPRON TÖRTÉNETE II./4. 317.

és a század végi erdélyi szász városi forrásokban⁷⁸. A 16. század elején megnőtt a nürnbergi posztóbehozatal, a vámnaplókban kétféle posztóminőséget lehet elkülöníteni: a hosszú és drágább, valamint a rövidebb és olcsóbb termékeket. Az 1540-es évekre a Magyarországra érkező jobb minőségű posztók háromnegyede már innen származott⁷⁹. A század második felében a nürnbergi közepes minőségű posztók is széles körben elterjedtek az országban, áruikat még a hódoltság területére is szállították⁸⁰. Az írásos forrásokban 1601-ben említik utoljára a nürnbergi textileket, a kassai városbíró bécsi vásárlási jegyzékében⁸¹.

Magyarország területéről idáig 61 darab nürnbergi ólomplomba került elő. A rajtuk megfigyelhető minták alapján négy csoportba lehet osztani őket. Az első csoportba azok a plombák tartoznak, amelyek előlapján Szent Lőrinc ábrázolás látható, hátlapján pedig NUE/REMBE/RG felirat olvasható. A második csoport plombáinak előlapján és hátlapján is a város hasított címere figyelhető meg. A harmadik és negyedik csoport előlapján ugyanúgy a város hasított címerét tüntették fel, azonban a hátlapjukon növényi keretben lévő N és W betűk különböztetik meg őket egymástól⁸².

A gerendási fémkeresős kutatások kapcsán előkerült darabnak csak az előlapját találták meg, amin a város hasított címere látható, de ez alapján egyik csoportba sem lehet besorolni. A plombát a történeti adatok alapján a 16. század második felére keltezhetjük.

5.5. *Ulm (Kat. 09.)*

Ulm várossal már a 14. századtól voltak kereskedelmi kapcsolatai a Magyar Királysággal, de középkategóriás posztótermékeik csak a 15. századtól mutathatók ki⁸³. A 16. század elejétől gyakrabban említették a város posztótermékeit, az 1510-es években a Funck kereskedőtársaság ulmi gyolcsokat is szállított⁸⁴. A török korban az ulmi áruk minősége fokozatosan romlott, de vámnaplókban, jegyzőkönyvekben és személyes iratokban továbbra is szerepelt⁸⁵. Az ulmi árut írásos forrásokban 1602-ben említették utoljára.⁸⁶

Magyarország területéről 44 ulmi plomba került elő, ezek három típusba oszthatók. Mindhárom csoport előlapján gyöngyörös keretben a város címere látható, a hátlapon jobbra

⁷⁸ SZÉKELY 1975. 779.

⁷⁹ EMBER 1988. 77-78.

⁸⁰ SZÉKELY 1975. 781.

⁸¹ KEREKES 1902. 201.

⁸² MORDOVIN 2018. 142-143.

⁸³ MORDOVIN 2018. 158.

⁸⁴ ENDREI 1989. 140.

⁸⁵ ENDREI 1989. 150-151.

⁸⁶ KEREKES 1902. 209.

néző, egyfejű sas ábrázolás figyelhető meg, ami lehet hasított is, emellett a hátlapon VLM felirat is előfordulhat. A három csoport között kronológiai különbség nincs⁸⁷.

A gerendási fémkeresős anyagból előkerült egy darab plombán a hátlapon hasított sas lehetett, így a második csoportba osztható. A plombát a 16. század második felére datálhatjuk.

5.6. Ismeretlen típusú plombák (Kat. 10-16.)

A Gerendás 1. lelőhelyről előkerült 16 plombából 7 ismeretlen, új típusokba sorolható, amelynek jelenleg nem ismert párhuzama sem Magyarország területéről, sem a külföldi leletanyagban (3. kép).

5.6.1. Kat. 10.

A plomba előlapján egy szent képe látható, aki a kezében tart valamiféle tárgyat, míg a hátlapon egy vár- vagy templomábrázolás figyelhető meg. A plomba azonosítását városcímerek és írásos források használatával kíséreltem meg.

Az előlapon ábrázolt szentnek csak sziluettje, illetve ruhájának fodrai figyelhető meg. A plomba hátlapján egy épületábrázolás található, amelyet templomként és várként is értelmezhetünk. Amennyiben templomként azonosítjuk, akkor a plomba valószínűleg olyan egyházi központból származik, amely textilgyártással is foglalkozott, Ilyen városok voltak például Trier és Köln.

A kölni áru első említése a 14. század utolsó harmadában történt meg⁸⁸, de már korábban is jelen volt a magyar piacokon. Az 1390-es évektől a források egyre gyakrabban szólnak a kölni textilekről⁸⁹. A Budai Jogkönyv és a Siebenlinder-lista közepes minőségű áruként írja le a kölni terméket⁹⁰. A 15. század legvégétől a források már alig említették meg a kölni posztót, 1542 után neve eltűnik a forrásokból⁹¹. Köln és Trier városából ismerünk plombákat, de ezek nem rokoníthatók a gerendási darabbal. A plombát a 15. századtól a 16. század első harmadáig datálhatjuk.

5.6.2. Kat. 11.

Ezen plomba előlapján egy püspöki süvegábrázolás látható, a hátlapján lévő szegecsen megfigyelhető a hátlapi minta maradványa: két, egymáson keresztbe helyezett tárgy. A tárgy meghatározását heraldikai szempontból közelítettem meg. A plomba a Német-Római

⁸⁷ MORDOVIN 2018. 159.

⁸⁸ SZÉKELY 1975. 769.

⁸⁹ MORDOVIN 2018. 128.

⁹⁰ BUDAI JOGKÖNYV II. 534.

⁹¹ MORDOVIN 2018. 129.

Birodalom területén, egy egyházi fennhatóság alatt lévő textilgyártó városban készülhetett. Úgy gondolom, hogy a plomba valószínűleg Kölnből származik, mivel a város címerében megjelenik a püspöki süveg a címer felett és a címerpajzs mögött keresztbe tett kereszt és jogar motívum. A gerendási darabot a 16. századra datálhatjuk.

5.6.3. Kat. 12.

A plomba hátlapján gyöngysoros keretben STA[.]T ZERO felirat olvasható. A plomba közepén található minta hiányzik, talán két, keresztbe tett kulcs lehetett ott. Származási helyét hiányossága miatt nem lehet beazonosítani. A plombát a 16. századra datálhatjuk, közelebbi datálás egyelőre nem lehetséges.

5.6.4. Kat. 13.

Ez a darab erősen kopott, előlapján és hátlapján nem vehető ki minta. A plombát alakja alapján talán Görlitz városához lehet kötni, a Gerendásról előkerült hasonló darabbal együtt a 16. század második felére keltezhetjük.

5.6.5. Kat. 14.

A plomba előlapja hiányzik, a hátlap közepén egy állatábrázolás látható, amely oroszlánként vagy sasként azonosítható. Szélén felirat olvasható: LENNANS, amely talán a lenvászatra utalhat. A plombán egy díszes N betű is látható. Mindezek alapján úgy vélem, hogy a plomba Nürnberg városából származhat.

A nürnbergi termékek szabályozásáról szóló adatokat Mordovin Maxim ismertette és rendezte táblázatba a német szakirodalom alapján. A táblázatból kiderül, hogy az oroszlános jelölésű plombák 1488-1562 közötti barhentszabályozásokhoz köthetők, majd 1562 után egységesítették a barhent-és a vászontermékek szabályozását, emiatt az oroszlánjelzést sasra cserélték⁹². Ez alapján a plomba a 16. század második felére, valószínűleg az 1560-as évek utánra datálható.

5.6.6. Kat. 15.

A plombának itt is csak a hátlapja van meg, rajta gyöngysorkeretes felirat olvasható: [...]IERR [...]CHT. A plomba közepén 6 vonal fut a széle felé. A származási helyét a minta és a felirat hiányossága miatt nem lehet meghatározni, annyi bizonyosnak tűnik, hogy a Német-Római Birodalom területéről származik. A plomba a 16. századra keltezhető, pontosabb meghatározás párhuzamok hiányában nem lehetséges.

⁹² MORDOVIN 2018. 140.

5.6.7. Kat.16.

A darab erősen töredékes, nem tudni, hogy az elő-vagy hátlapjának darabja-e. A töredéken gyöngysorkeretben felirat olvasható: WA. A középső minta és a felirat sem rekonstruálható. Nem lehet semmilyen formai csoportba, városhoz, készítési folyamathoz besorolni. A plomba valószínűleg a 16. századra datálható, de párhuzamok hiányában a pontos meghatározás nem lehetséges.

6. A magyar külkereskedelem írásos forrásai a 16. században

A plombák kapcsán érdemes megvizsgálni a kereskedelem írásos emlékeit is, mivel ezen tárgyak a textilkereskedelem meghatározó tárgyi emlékei. A 16. században magyar területekre érkező importposztókról a magyar vámnaplók és a török mukátaa-defterek szolgáltatnak fontos információkat.

6.1. A magyar harmincadnaplók adatai

A 16. századi magyar külkereskedelem írásos forrásaival már számos kutató foglalkozott. Az egyik ilyen kutató volt Ember Győző, aki munkájában osztályozta a nyugati kereskedelmi forgalomban lévő árukat export és import alapján, emellett a szállítmányokkal és a közvetítő kereskedőkkel is behatóbban foglalkozott. Az árucikkeket három csoportba osztotta: behozatali, kiviteli és közös. A közös csoportba tartozó áruk a behozatalban és a kivitelben egyaránt részt vettek⁹³.

Ember sok fontos adatot közölt a textilkereskedelemről is. A különféle textileket a behozatali árucsoportba osztotta, mert a magyar állam csak elhanyagolható mennyiségben exportált posztótermékeket⁹⁴. A magyar vámkönyvekben megjelenő posztókat értékük alapján három csoportba osztotta be. A drágább termékcsoportba tartoztak az itáliai és németalföldi posztók, például a bergamoi, a londoni, vagy a stameti. A közepes árúkategóriába tartoztak a német birodalmi termékek, például a nürnbergi vagy az aacheni posztó, de ebbe a csoportba tartozott a karasia is, amely angliai eredetű termék. Az olcsóbbak közé tartoztak egyes itáliai és sziléziai termékek, például a boroszlói, iglaui, görltzi és a veronai posztók⁹⁵. Emellett azt is megállapította, hogy a textilbehozatal többsége a Németrómai Birodalom, Szilézia és Morvaország területéről származik⁹⁶.

⁹³ EMBER 1985. 67.

⁹⁴ EMBER 1985. 99.

⁹⁵ EMBER 1985. 77.

⁹⁶ EMBER 1985. 78.

A 16. század első feléből fontos, textilkereskedelemmel kapcsolatos írásos forrásokat ismerünk Szlavónia területéről, amelyekkel Teke Zsuzsa foglalkozott. Munkájából kiderül, hogy a 16. század első felére az itt áthaladó délnyugati kereskedelmi útvonal jelentőségében csak alig maradt el a nyugati és északnyugati útvonalaktól, a teljes kereskedelmi forgalom egyötöde ezen a területen zajlott le⁹⁷. 1539-ben I. Ferdinánd (1526-1564) rendeletben szabályozta a horvát és a szlavón vámolási gyakorlatot. A vámszabályozásból kiderül, hogy a térségben megjelentek a nagyértékű, végenként akár 5-10 forintos vámértékű szövetek, emellett szembetűnő az olasz termékek túlsúlya a különféle sziléziai, morva és délnémet posztókkal szemben⁹⁸.

A szlavón területek szövetbehozatalának összetételéről fontos adatokat szolgáltatnak az 1545-58 közötti zágrábi harmincadjegyzékek. A zágrábi behozatal nagy részét itt is a különféle olcsó textilek adták, azonban a délnémet, morva és sziléziai termékekkel szemben itt az olcsóbb olasz szövetek, például a bergamoi és a veronai, és ezek mellett az angol karasia domináltak. A zágrábiak a szomszédos szlovén és stájer városokból szerezték be áruikat, akik kínálatának nagy részét az itáliai textilipar termékei adták. Ezen megállapítás alól kivétel a karasia, amelynek fokozott jelenléte azzal magyarázható, hogy Nürnberg és Frankfurt mellett Velence volt a legnagyobb elosztó központja. Teke ez alapján úgy gondolta, hogy a század első felében a magyar területekre szállított karasia jelentős része a szlavóniai harmincadokon keresztül, velencei közvetítéssel érkezhetett az országba⁹⁹,

6.2. A török vámnaplók adatai

A törökök által elfoglalt területeken röviddel birtokbavételük után megkezdődött az adó-és vámrendszer kiépítése, erre jó példa Székesfehérvár városa, amely 1543. szeptember 3.-án került török kézre, de az első adófizetőt már szeptember 21.-én bejegyezték¹⁰⁰. A Hódoltság első időszakából, tehát a 16. század második feléből, ismert vámnaplók, más szóval defterek fontos információkat szolgáltatnak az egyes mukáta-körzetek adóból és vámból származó jövedelméről. Ilyen vámnaplók maradtak fent például Tolnából, Vácról, Budáról, és Szolnokról.

⁹⁷ TEKE, KORÁBBI IRODALOMMAL.

⁹⁸ TEKE 1989. 84-85.

⁹⁹ TEKE 1989. 88-89.

¹⁰⁰ PACH 2003. 73.

6.2.1. Az 1553-as tolnai török vámnapló

Ezen vámnapló az 1553. év március-augusztus közötti időszak jövedelemjegyzéke. A bejegyzésekben már jelen vannak azon külföldi textiltermékek, amelynek plombái megtalálhatók magyar területeken. Az is látszik, hogy a magyar kereskedők ugyanazokat a posztófajtákat forgalmazták a tolnai vámon, amelyek a zágrábi, váci és az 1570-71-es budai vámnaplókból is előfordulnak¹⁰¹.

1553-ban a tolnai vámon 1000 vég nyugati eredetű posztó haladt át, kizárólag magyar szállítók révén. Ez a nagy mennyiségű textilbehozatal összefüggésben van az 1550-es években fellendülő mezőgazdasági termeléssel, amely miatt a mezőgazdasági termelők és a parasztgazdák vásárlóereje megnőtt¹⁰², így a nyugati posztók iránti igény is megnövekedett. A vásárlók főleg a közepes minőségű posztótermékeket vásárolták meg, ezen belül a jó minőségűek közé tartoztak a bergamói (borgomán) és a stamet szövetek, a boroszlói és a kisznicér termékek a rosszabb kivitelűek közé számítottak, a két csoport között pedig a karasia és a különféle délnémet (nürnbergi) termékek. Mindebből azt láthatjuk, hogy a tolnai török vámra délnyugat és észak-északnyugat felől is érkeztek posztótermékek¹⁰³.

6.2.2. Az 1558-1561 közötti váci vámnaplók

A váci vámnaplók feljegyzéseiben mennyiségükkel és gyakori előfordulásukkal is kiemelkednek a sziléziai, cseh és délnémet szövetek. 1558-59-ben a török vámhelyeken rengeteg textil áramlott át, legnagyobb mennyiségben boroszlói és iglauri termékeket szállítottak a Hódoltság területére. A nürnbergi textilek és az angol karasia is nagyobb mennyiségben szerepel a vámnaplóban, bár nem olyan nagy számban, mint a sziléziai posztótermékek. A fenti négy szövetfajtán kívül sokkal kisebb mennyiségben, de vámoztattak bergamoi szövetet is¹⁰⁴. A vámnaplókból kirajzolódó kép nagyon hasonlít a tolnai vámból ismert képre.

Összességében elmondható, hogy a török vámokra délnyugat és észak-északnyugat felől is érkeztek textilárak nagy mennyiségben. A vámnaplóban a beérkezett textilek többnyire közepes minőségűek, főleg a délnémet, morva, sziléziai és itáliai területekről származnak, az angol karasia az itáliai árukkal együtt érkezett az országba.

¹⁰¹ PACH 2003. 77.

¹⁰² A vásárlóerő növekedése az egész hódoltsági területre jellemző.

¹⁰³ PACH 2003. 77.

¹⁰⁴ VASS 1972. 140-141-

7. Összegzés

Összességében elmondható, hogy a Kőrös-Tisza-Maros vidékről előkerült több száz plomba bizonyítja a térségvirágzó gazdaságát, amely a török hódítás után is folytatódott, egészen a 16. század végéig. A térségbe sziléziai, morva és délnémet, olcsó és közepes textiltermékek érkeztek, legnagyobb arányban az olcsóbb, sziléziai textilek voltak jelen, ezt igazolja az orosházi térségben talált sziléziai eredetű plombák jelenléte, de nagy mennyiségű német birodalmi textiláru is eljutott ide (2. kép)¹⁰⁵. A Gerendáson talált két-két löwenbergi és görlitzi, két nürnbergi, egy ulmi és egy kölni plomba is beleilleszkedik ebbe a képbe.

Ugyanebben a régióban rengeteg angol jellegű plombát találtak, a gerendási fémkeresős anyagban négy darab képviseli a típust. Az angol jellegű plombákat helyben készült textilekre rögzítették, így a silány minőségű terméket magas haszonnal el tudták adni. Az angol jellegű posztó gyártása valószínűleg a török adminisztráció tudtával, akár hathatós támogatásával történhetett.

A gerendási középkori falu területéről előkerült azonosítatlan típusú plombák származási helyei teljesen ismeretlenek, de valószínűnek tűnik, hogy középkategóriás vagy olcsóbb termékeken lehettek. Az ismeretlen típusú plombák kapcsán nem szabad elvetni az itáliai származás lehetőségét. A Magyar Királyság területére a 12. századtól érkeztek jó minőségű itáliai termékek, a két legfontosabb textilgyártó központ Firenze és Velence volt. A firenzei áru a 14. század első harmadában jelent meg nagyobb arányban a magyar piacokon, jelenlétük az 1520-as évek végéig töretlen. A firenzei textilipar az 1520-as évek végén válságba került, a piacokon felszabadult pozíciókat a velencei kereskedők gyorsan betöltötték. A magyar harmincad-és török adóösszeírásokban említenek bergamoi (borgomán) és a veronai árut is, amely városok velencei fennhatóság alatt álltak a 15. századtól¹⁰⁶. Az esetleges itáliai származás bizonyíthatja, hogy áruik kisebb mennyiségben ugyan, de eljutottak a hódoltsági területekre a 16. század második felében, de ennek bizonyításához több hasonló leletre van szükség. Az is valószínű, hogy az ismeretlen eredetű plombák olyan új textilgyártó központokat jeleznek, amelyek az írásos forrásokban nem jelennek meg. Mindenesetre további publikációkra, kutatásokra van szükség a plombák pontosabb meghatározásának érdekében.

¹⁰⁵ MORDOVIN 2018. 244-252.

¹⁰⁶ MORDOVIN 2018. 211-223.

8. Felhasznált irodalom

BANNER 1933: Banner Benedek: Középkori gölöncsérmemence Békéscsabán. *Néprajzi Értesítő* 25. (1933). 69-73.

BLAZOVICH 1975.: Blazovich László: *A Kőrös-Tisza-Maros köz középkori településrendje*. Békéscsaba, Szeged 1985.

BUDAI JOGKÖNYV: *Buda város jogkönyve II*. Közreadja: Blazovich László, Schmidt József. Szeged 2001.

CSÁNKY 1890: Csánky Dezső: *Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában*. I. kötet. Budapest 1890.

DIENES 1965: Dienes István: A honfoglaló magyarok. In: *Orosháza története és néprajza I*. Szerk.: Nagy Gyula. Orosháza 1965. 136-174.

EGAN 1987: Geoff Egan: *Provenanced Cloth Seals*. Sub-Department of Medieval Archeology, University College, University of London, 1987.

EGAN 1992: Geoff Egan: *Leaden cloth seals*. Finds Research Group 700-1700. London, 1992.

EMBER 1988.: Ember Győző: *Magyarország nyugati külkereskedelme a XVI. század közepén*. Budapest 1988.

ENDREI 1974.: Endrei Walter: Az angol karasia Magyarországon. *Századok* 108. (1974) p. 785-806.

ENDREI 1989: Endrei Walter: *Patyolat és Posztó*. Budapest 1989.

ENDREI-EGAN 1982: Endrei Walter-Geoff Egan: The Sealing of Cloth in Europe, with special reference to the English Evidence. *Textile History* 13. (1982) 47-75.

HUSZÁR 1956.: Huszár Lajos: A budai várpalota ásatásainak éremleletei. *Budapest Régiségei* 17. (1956) p. 197-240.

HUSZÁR 1961.: Huszár Lajos: Merchant's seals of the 16th and 17th centuries. *Folia Archeologica* 13. (1961) p. 187-194.

HUSZÁR 1972.: Huszár Lajos: Ólomplomba a diósgyőri várból. *A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei* 11. (1972) p. 43-47.

JANKOVICH 1991: Jankovich B. Dénes: A magyar honfoglalástól a török korig. In: *Békéscsaba története I. A kezdetektől 1848-ig*. Szerk.: Jankovich B. Dénes, Erdmann Gyula. Békéscsaba 1991. 147-206.

JUHÁSZ 1901.: Juhász László: Baranyamegyei leletekről. *Archeológiai Értesítő* 21. (1901) p. 174-176.

JUHÁSZ-TORDA-MOLNÁR 1971: Juhász Irén - Torda-Molnár Béla: A gerendási X. századi lékelt koponya. *Békés Megyei Múzeumok Közleményei I.* (1971) 167-181.

KÁLDY-NAGY 1965: Káldy-Nagy Gyula: Statisztikai adatok a török hódoltsági terület nyugat felé irányuló áruforgalmáról 1560-64-ben. *Történeti Statisztikai Évkönyv* 4. (1965) p. 27-91.

KÁLDY-NAGY 1982: Káldy-Nagy Gyula: A gyulai szandzsák 1567. és 1579. évi összeírása. *Forráskiadványok a Békés Megyei Levéltárból* 10. (1982) 193-196.

KEREKES 1902.: Kerekes György: Nemes Almássy István kassai kereskedő és bíró. 1573-1635. *Magyar Gazdaságtörténeti Szemle* 9. (1902) 145-247.

KOVALOVSZKI 1965: Kovalovszki Júlia: Orosháza és környéke a magyar középkorban. In: *Orosháza története és Néprajza I.* Szerk.: Nagy Gyula. Orosháza 1965. 175-203.

MACZAK 1952.: Antoni Maczak: Rola kontaktów z zagranicą w dziejach sukiennictwa polskiego XVI i pierwszej połowy XVII wieku. *Przegląd Historyczny* 43. (1952) 243-272.

MACZAK 1955.: Antoni Maczak: Sukiennictwo wielkopolskie XIV-XVII wiek. Warszawa 1955.

MÉRI 1954.: Méri István: Beszámoló a Tiszalök-rázompusztai és Túrkeve-mórici ásatások eredményéről II. *Archeológiai Értesítő* 81. (1954). p. 138-154.

MOLLAY 1959.: Karl Mollay: Das Ofner Stadtrecht. Eine deutschsprachige Rechtssammlung des 15. Jahrhunderts aus Ungarn. *Monumenta Historica Budapestinensia* 1. Budapest 1959.

MORDOVIN 2013.: Mordovin Maxim: A 15-17. századi textilterekedelem régészeti emlékei Pápan. In: *Fiatal Középkoros Régészek IV. Konferenciájának Tanulmánykötete*. Szerk. Varga Máté. Kaposvár 2013. p. 267-282.

MORDOVIN 2016A.: Mordovin Maxim: *Posztó Pápa piacán*. Veszprém – Pápa – Budapest 2016.

MORDOVIN 2016B.: Mordovin Maxim: Sziléziai posztó Magyarországon a régészeti leletek tükrében. In: *Pénz, posztó, piac: Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Szerk. Weisz Boglárka. Budapest 2016. p. 439-456.

MORDOVIN 2016C.: Mordovin Maxim: Egy négy évszázados büntény nyomában. *Bűnügyi Szemle* 65. (2016) p. 107-114.

MORDOVIN 2018: Mordovin Maxim: *Textilvégek védjegyei. A textilereskedelem régészeti emlékei a Magyar Királyság területén*. Budapest, 2018.

NGYTM RA 2022/2022: Nagy Gyula Területi Múzeum Régészeti Adattára, Orosháza.

PACH 1971.: Pach Zsigmond Pál: Magyarország nyugati gyapjuszövet-behozatala a XV. és a XVI. század közepén. *Történelmi Szemle* 14. (1971) p. 24-34.

PACH 1995.: Pach Zsigmond Pál: A debreceni posztószövők legrégibb céhszabadalma. *Századok* 129. (1995) p. 63-100.

PACH 1998.: Pach Zsigmond Pál: „Platea Chapo ucza vocata” A hazai posztóipar 16. századi történetéből. *Századok* 132. (1998) p. 793-824.

PACH 2000.: Pach Zsigmond Pál: „...stamina panni grossi, quae lodin appellantur”: Gyapjuszövőipar Kassán a XV-XVII. században. *Agrártörténeti Szemle* 42. (2000) p. 285-299.

PACH 2003: Pach Zsigmond Pál: *Szürkeposztó, szűrposztó, szűr. Fejezetek a magyarországi szövőipar korai történetéből*. Budapest 2003.

SOPRON TÖRTÉNETE: *Sopron szabad királyi város története II/4-II/6*. Közli: Házi Jenő. Sopron 1921-1943.

SZATMÁRI 2005: Szatmári Imre: *Békés megye középkori templomai*. Békéscsaba, 2005.

SZÉKELY 1968.: Székely György: A németalföldi és angol posztó fajtáinak elterjedése a XIII-XVII. századi Közép-Európában. *Századok* 102. (1968) p. 3-34.

SZÉKELY 1975. Székely György: Posztófajták a német és a nyugati szláv területekről a középkori Magyarországon. *Századok* 109. (1975) p. 765-795.

SZENDE 2004.: Szende Katalin: *Otthon a városban. Társadalom és anyagi kultúra a középkori Sopronban, Pozsonyban és Eperjesen*. Budapest 2004.

TEKE 1989.: Teke Zsuzsa: A zágrábiak gyapjuszövet-behozatala a 16. század közepén. In: *Gazdaság, társadalom, történetírás. Emlékkönyv Pach Zsigmond Pál 70. születésnapjára*. Szerk: Glatz Ferenc. Budapest 1989. p. 83-91.

TEKE 2007.: Teke Zsuzsa: Egy firenzei kereskedő a Jagelló-korban: Raggione Bontempi 1488-1528. *Századok* 141. (2007) p. 967-990.

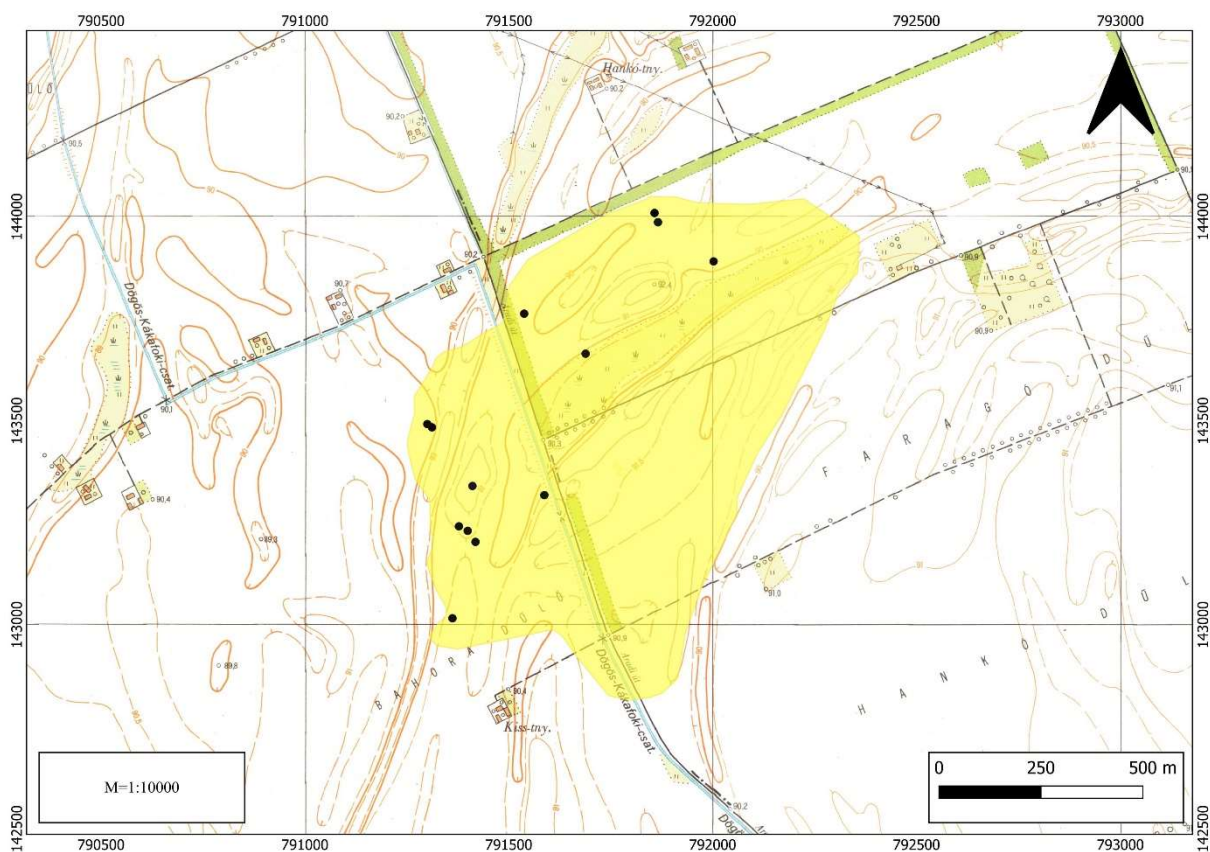
UJFALUSI 1927: Ujfalusi Szentkereszty Tivadar: Népi szövegek Békésből. *Ethnographia* 38. (1927) p. 124.

VÁNDOR 2002.: Vándor László: A bajcsai vár fém-, fa- és csonttárgyai. In: *Weitschawar – Bajcsa vár. Egy stájer erődtípus Magyarországon a 16. század második felében*. Szerk. Kovács Gyöngyi. Zalaegerszeg 2002. p. 73-82.

Vass 1972.: Vass Előd: A váci török vámnaplók adatai az Alföld felől nyugat felé irányuló XVI. századi áruforgalomról. *Agrártörténeti Szemle* 14. (1972) p. 121-155.

ZSILINSZKY 1879: Zsilinszky Mihály: Előzetes jelentés a gerendási ásatásokról. *Archeológiai Értesítő* 14. (1880) p. 158-159.

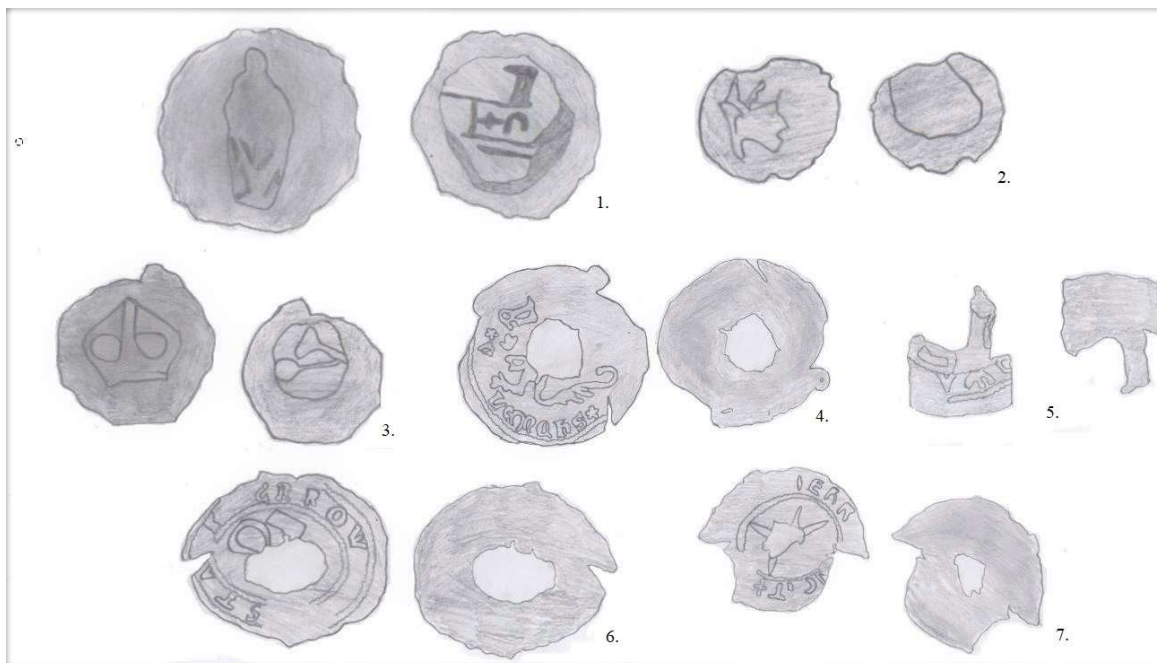
9. Képek



1.kép: Gerendás 1. számú lelőhely kiterjedése, és a plombák előkerülési helye.



2. kép: A plombák származási helyei.



3. kép: Az ismeretlen plombák rajzai. Felső sor: Kat. 10., Kat. 13.; Középső sor: Kat. 11., Kat. 14., Kat. 16.; Alsó sor: Kat. 12., Kat. 15.

Lezárás dátuma: 2023. 01. 11.

Leletkatalógus



Kat. 01.

- Származási hely: angol jellegű (Magyar Királyság?)
- előlapja hiányzik, hátlapján három sziromsoros Tudor-rózsa látható, szirmain pöttyözés nyomai, ékdíszes keretben körirat: GVILLELLMVS ALMANDETEE
- állapota ép, közepén lyukasztott
- méret: 31 mm
- formai típus: rászorított
- keltezés: 16. század utolsó harmada



Kat. 02.

- Származási hely: angol jellegű (Magyar Királyság?)
- előlapja hiányzik, hátlapján három sziromsoros Tudor-rózsa, szirmain pöttyözés látható, ékdíszes keretben körirat: GVILLELMVS ALMANDETEE
- állapota töredékes, felülete enyhén kopott
- mérete: 30 mm
- formai típus: rászorított



Kat. 03.

- Származási hely: angol jellegű (Magyar Királyság?)
- előlapja hiányzik, hátlapján három sziromsoros Tudor-rózsa, szirmokon pöttyözés, körirat része hiányzik
- állapota töredékes, jó megtartású
- méret: 26 mm
- formai típus: rászorított
- keltezés: 16. század utolsó harmada



Kat. 04.

- Származási helye angol jellegű (Magyar Királyság?)
- előlapja hiányzik, hátlapján három sziromsoros Tudor-rózsa, ékdíszes keretben körirat: LMVS
- állapota: töredékes, jó megtartású
- mérete: 23 mm
- formai típusa: rászorított
- keltezés: 16. század utolsó harmada



Kat. 05.

- Származási hely: Löwenberg (Lwówek Slaski, Szilézia)
- előlapon növényi díszítés által keretelt kétsoros, humanista betűs felirat: LEWE[N]/BERG[H]
- jó megtartású, töredékes darab
- formai típus: egyszegecses, henger alakú szegecs
- mérete: 20 mm
- keltezés: 16. század utolsó harmada



Kat. 06.

- Származási hely: Löwenberg (Lwówek Slaski, Szilézia)
- előlapon növényi díszítéssel keretelt kétsoros, humanista betűs felirat: LEWE[N]/BERG[H]
- ép, erősen kopott darab
- formai típus: egyszegecses, nyújtott kúp alakú szegecs
- mérete: 21 mm
- keltezés: 16. század utolsó harmada



Kat. 07.

- Származási hely: Görlitz (Szilézia)
- előlapon gyöngysorkeret nyomai láthatók, a minta erősen kopott, a hátlapján gótikus minuszskulás felirat: for/gor
- viszonylag ép, felülete erősen kopott
- formai típus: rászorított típus
- mérete: 27 mm
- keltezés: 16. század második fele



Kat. 08.

- Származási hely: Nürnberg (Bajoro.)
- előlapon gyöngysor keretben a város címere látható: hasított, jobb oldalon a birodalmi sas, bal oldalt hármass harántpólya, hátoldala hiányzik
- állapota ép, jó megtartású
- méret: 32 mm
- formai típus: egyszegecses, hengeres szegecsű
- keltezés: 16. század második fele



Kat. 09.

- Származási hely: Ulm (Bajoro.)
- előlapján a város vágott címere látható gyöngykör keretben, hátlapján jobbra néző, egyfejű sas, függőlegesen hasítva
- állapota jó megtartású, ép
- formai típus: egyszegecses, hengeres szegecses
- keltezés: 16. század második fele



Kat. 10.

- Származási hely: ismeretlen (Köln? Trier?)
- előlapján egy szent képe látható, hátlapján a szegecsen egy templomépület
- állapota: ép, felülete erősen kopott
- formai típus: egyszegecses, hengeres alakú szegecs
- mérete: 17 mm
- keltezés: 15. század - 16. század első harmada



Kat. 11.

- Származási hely: ismeretlen (Köln?)
- előlapján püspöki süveg látható, hátlapján keresztben püspöki jogar és kereszt
- állapota ép, jó megtartású
- mérete: 23 mm
- formai típus: egyszegecses, tömör hengeres szegecs
- keltezés: 15. század vége – 16. század első harmada



Kat. 12.

- Származási hely: ismeretlen (Németrómai Birodalom?)
- előlapja hiányzik, hátlapján gyöngysor keretben körirat: STA[...]T ZEROW, középen gyöngysorkeretben minta, de az áttörés miatt nem kivehető
- állapota töredékes, jó megtartású
- formai típus: egyszegecses
- keltezés: 16. század



Kat. 13.

- Származási hely: ismeretlen (Görlitz?)
- előlapja erősen kopott, minta nem figyelhető meg, hátlapján nincs minta
- állapota ép, felülete erősen kopott
- méret: 26 mm
- formai típus: egyszegecses, hengeres szegecsű
- keltezés: 16. század utolsó harmada



Kat. 14.

- Származási hely: ismeretlen (Nürnberg?)
- előlapja hiányzik, hátlapján gyöngysor keretben körirat: LENNANS, középen oroszlán vagy sas látható
- állapota: jó megtartású, töredékes
- méret: 28 mm
- formai típus: egyszegecses vagy rászorított
- keltezés: 16. század második fele



Kat. 15.

- Származási hely: ismeretlen (Németrómai Birodalom?)
- előlapján gyöngysor keretben körirat: [...]IERR [...]CHT olvasható ki, középen gyöngysor keretben minta, átlukasztott, hátlapja hiányzik
- állapota: töredékes, felülete erősen kopott
- méret: 40 mm
- formai típus: egyszegecses vagy rászorított
- keltezés: 16. század

Kat. 16.

- Származási hely: ismeretlen
- gyöngysorkeretben körirat: WA, középső minta nem látszódik
- állapota: töredékes, felülete kopott
- méret: 20 mm
- formai típusa meghatározhatatlan
- keltezés: 16. század